

УДК 908(0758)

**«ХАТА НА ПРИОРЦІ»:
Т. ШЕВЧЕНКО В ПАМ'ЯТІ НАСЕЛЕННЯ КИЇВСЬКОЇ ОКОЛИЦІ***

Оксана ГУЛА

*кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу всесвітньої історії ННДІУВІ*

Анотація. *Стаття присвячена реконструкції культурного простору Т.Г. Шевченка на матеріалах епізоду з останнього відвідування ним українських земель у 1859 р. Розглянуто історичне минуле однієї з тодішніх київських околиць – Приорки, де Т. Шевченко проживав протягом двох тижнів. На основі даних з історичного минулого цього району зроблено спробу відтворити культурний фон повсякденності видатного діяча українського національного відродження, а також безпосередній вплив особистості митця на широкі верстви народу. Особливу увагу приділено дослідженню місця Т. Шевченка в історичній пам'яті населення Приорки та ролі громадськості в створенні музею «Хата на Приорці». Визначено значення закладу для збереження історико-культурної спадщини цієї місцевості.*

Ключові слова: *пам'ять, Т.Г. Шевченко, Приорка, музей.*

**«ДОМ НА ПРИОРКЕ»:
Т. ШЕВЧЕНКО В ПАМ'ЯТІ НАСЕЛЕННЯ КИЄВСЬКОЇ ОКРАИНИ**

Оксана ГУЛА

*кандидат історических наук,
старший науковий співробітник відділу всесвітньої історії ННДІУВІ*

Анотація. *Стаття присвячена реконструкції культурного простору Т.Г. Шевченка на матеріалах епізоду з останнього відвідування ним українських земель у 1859 г. Розглянуто історичне минуле однієї з тодішніх київських околиць – Приорки, де Т. Шевченко проживав протягом двох тижнів. На основі даних з історичного минулого цього району зроблено спробу відтворити культурний фон повсякденності видатного діяча українського національного відродження, а також безпосередній вплив особистості митця на широкі верстви народу. Особливу увагу приділено дослідженню місця Т. Шевченка в історичній пам'яті населення Приорки та ролі громадськості в створенні музею «Дом на Приорке». Визначено значення закладу для збереження історико-культурної спадщини цієї місцевості.*

Ключевые слова: *память, Т.Г. Шевченко, Приорка, музей.*

**«HOUSE IN PRIORKA»: T. SHEVCHENKO
IN THE MEMORY OF POPULATION OF KYIV SUBURBS**

Oksana HULA

*Candidate of Science in History,
senior research associate of Department of World History of NSRIUWH*

* Висловлюємо особливу подяку за надану інформацію завідувачці меморіального будинку-музею Т.Г. Шевченка Н.Наумовій.

Annotation. *The article is devoted to reconstruction of T. Shevchenko's cultural space on the materials of his last visit to Ukraine in 1859. History of Priorka, one of the then suburbs of Kiev where T. Shevchenko had lived over a period of two weeks is considered. On the base of the history of the region author made attempt to show cultural background of everyday life of prominent figure of the Ukrainian national revival, as well as a direct social impact of the artist. Special attention is paid to the research of T. Shevchenko's place in the historical memory of Priorka's population and role of the society in creation of the museum «House in Priorka». Significance of the institution for the preservation of historical and cultural heritage of the area is determined.*

Key words: *memory, T. Shevchenko, Priorka, museum.*

Дослідження проблем історичної пам'яті надзвичайно актуальні в сучасній українській та світовій гуманітаристиці. Це є наслідком антропологічного повороту в історичній науці, сутність якого полягає у прагненні дослідження особистості на противагу дослідженням мас, що домінували в науці до цього. До того ж проблема історичної пам'яті певного соціуму тісно пов'язана з проблемою ідентичності, а отже, має велике значення для конструювання національного міфу, альфи й омеги буття нації.

Постать Т. Шевченка є багато в чому уособленням української національної ідеї. Ця обставина справляє значний вплив на сприйняття видатного митця в нинішньому суспільстві. Здебільшого його образ формується в суспільстві з погляду сучасності та призначений обслуговувати переважно ідеологічні потреби. Метою статті є зрозуміти підвалини цього становища, а також з'ясувати власне Шевченкову особисту соціокультурну ідентичність; завданням – дослідження постаті Т. Шевченка в колективній пам'яті мешканців місцевості, де митець прожив певний час.

Серед дослідників, які зверталися до даної проблематики, варто виділити С. Єкельчика та О. Міллера [1, 3]. У своїх працях вони розглядають формування образу Т. Шевченка в колективній пам'яті населення України взагалі. До

того ж основною метою цих праць є розкриття українського питання на теренах Російської імперії.

Звичайна сільська хата, розташована на розі вулиць Вишгородської та Білицької, – ось і все, що залишилося від забудови одного з історичних районів м. Києва – Пріорки. Автор праці «Опис міста Києва» М.Закревський вказує, що ця назва походить від слова «пріор» – настоятель домініканського монастиря, що знаходився на Подолі, навпроти Фролівського, якому певний час належали ці землі. Тут мали свій замський будинок католицькї пріори, місцеві жителі називали його «замок», звідки назва «Замковище» та вулиця Замковецька [4].

Перший опис Пріорки як місцевості зробив генеральний проповідник домініканського монастиря Петро Розвадовський у 1629 р. В його описі згадується село Яцківка, залишки млина та вірменської церкви (в часи гонінь вірмени випросили собі тут земельну ділянку). Поселення Яцківка (Іоакінфівка) було засноване домініканським ченцем Яцеком (Іоакінфом) Одровонжем (1183 – 1257), який одночасно є засновником Богородичного домініканського монастиря на Подолі (виник між 1222 – 1226 рр.). Згодом канонізований католицькою церквою, він став очільником місіонерської діяльності домініканців на руських землях.

З 1650-х років вона належала, за одними даними, київському полковнику Павлу Яненку-Хмельницькому та його нащадкам, серед яких був брат гетьмана Дем'яна Многогрішного Пилип, за іншими – Братському монастирю, а з 1701 р. – київському магістрату. Крім того, слобідка ще тривалий час залишалася предметом суперечок між магістратом і козацькою адміністрацією. У 1790 р. Пріорці був наданий офіційний статус села і водночас – одного з кварталів київської поліції. Вже у 1834 р. Пріорку включили до складу м. Києва. Пізніше кияни трактували назву «Пріорка» по-своєму, виводячи її зі слова «приорати», себто приєднати до міста. У першій половині ХХ ст. Пріорка фактично злилася з Куренівкою, Мостищем і Западинкою, тобто остаточно перестала існувати як окреме селище. У 1950 – 1980 рр. майже всю історичну забудову на Пріорці було

ліквідовано, натомість зведено висотні житлові будинки [6, 57].

Спеціалізацією околиці на середину ХІХ ст. залишалися городництво, садівництво, ягідництво, виноградарство, цим місцеві жителі займалися ще донедавна: вирощували редиску, салат, огірки, помідори, баклажани та продавали свої продукти на базарах. Процвітало тут і кустарне виробництво: гончарство, бондарство, люди тримали винокурні та варили пиво.

Саме тут Т. Шевченко винайняв на два тижні одну кімнату приватного на той час будинку. Варто зауважити, що поет перебував в Україні протягом двох літніх місяців 1859 р. і це був останній його візит на батьківщину. Ще у травні того ж року він подав до Академії мистецтв «Прощення»: «Покорнейше прошу правление императорской Академии художеств выдать мне вид на проезд в

губернії: Киевскую, Черниговскую и Полтавскую сроком на пять месяцев, для поправления здоровья и рисования этюдов с натуры» [9, 34]. Отримавши дозвіл, Т. Шевченко на початку червня відвідав Суми, Лебедин, Пирятин, Переяслав. Наприкінці липня він прибув до Києва [7, 328].

У серпні 1859 р., востаннє перебуваючи в Києві, Т. Шевченко жив у цій хаті перед своїм від'їздом до Петербурга. Дуже цікавим є дослідження питання київського оточення поета того періоду: тут жили друзі і знайомі ще з 1840-х років: М. Іванишев, О. Сенчило-Стефановський, І. Красковський. За короткий час перебування в місті у поета з'явилися нові знайомі: священник Свято-Троїцької церкви, що взяв Тараса на поруки, Ю. Ботвиновський, молодий купець з Подолу Балабуха, можна назвати і самого губернатора І. Васильчикова, що

удостоїв поета аудієнції. У Києві в той час жив і працював друг петербурзької юності художник І. Сошенко, якого Тарас відвідував у будинку на Сінній площі при Стрітенській церкві. Саме тут Шевченко і познайомився зі своїм майбутнім біографом, інспектором 2-ї Київської гімназії Михайлом Корнійовичем Чалим. Менш відомі постаті з київського оточення – кравець Чепіга з Куренівки, пізніше співробітник «Основи», діяч недільних шкіл Петро Лобко, козак Ничипір Недоля з Пріорки [4].

Про цей період його життя розповідає у своїй книзі «Жизнь и произведения Тараса Шевченко» М. Чалий, добрий приятель поета. Перший біограф Шевченка, він у розділі книги, що торкається перебування митця на Пріорці, використовує спогади господині хати Варвари Матвіївни Пашковської, записані її сестрою Стефанією Крапівіною (літературний псевдонім, за чоловіком – Лобода) та надруковані у газеті «Пчела» (№42 за 1875 р.). Варвара Пашковська, що жила у 1859 р. з сім'єю на Пріорці, продиктувала ці спогади ще 1862 р., описавши своє перше враження від зустрічі з поетом, який за чиєюсь порадою чи просто так прийшов до її будинку і на питання, хто він такий і що хоче, оригінально пояснив: «Як бачите чоловік... йшов, йшов, бачу хатка стоїть, не то панська, не то мужицька, біла-біла, наче сметана, та ще й садочком обросла, а на дворі дитячі сороченята сушаться та й рукавчатами махають, ніби кличуть мене до себе, от я й зайшов умовитися за квартиру і попросити хазяйку погодувати мене в борг...» [2, 7]. Її спогади зовсім не торкаються політичних, суспільних чи літературних аспектів, що трохи драгувало літературознавців та дослідників

радянської доби. Адже мемуаристка оповідала ніби не про великого поета, а про звичайну людину, більше наголошуючи на його звичках, побуті, характерних рисах та кулінарних уподобаннях. З них поет постає вразливою людиною з ніжною, відкритою, доброю душею, і ми впізнаємо ці риси, порівнюючи її спогади зі спогадами сучасників Шевченка та його самого.

Варвара Матвіївна була освіченою жінкою, звичайно ж, знала поезії Шевченка, могла напам'ять читати «Наймичку». Все своє життя після від'їзду поета вона пишалася тим, що дала йому притулок у своїй хаті. Її скромні спогади позначені глибокою симпатією до поета. Вона згадує, що улюбленими стравами Шевченка був справжній борщ, затертий пшонцем та затовчений старим салом, вареники з сиром з гречаної муки та пшоняна каша. Він любив вставати вдосвіта, а пізно ввечері гуляв по саду. Зайшовши провідати господиню, просив «заспівати хорошу пісню про Сагайдачного». Водночас варто відзначити поширені серед місцевої людності численні легенди та перекази, пов'язані з періодом перебування митця на Пріорці. Особливо жителі люблять розповідати історію, коли Т. Шевченко пригостив місцевих дітлахів смачними цукерками: «А Тарас Григорович був сам не свій: бігав, метушився, реготався, пустував. Дорослі люди дивилися збоку на це гульбище й голосно казали, що «старий, мабуть, тее... трошки божевільненький» [8]. Збереження у народній пам'яті таких, здавалося б, дрібних повсякденних історій свідчить про глибинну національну природу Т. Шевченка.

Власне будинок з того часу зазнав певних змін, адже піддавався

переплануванням. Хата довгі роки була комунальною квартирою. Згодом, у 1989 р., зусиллями небайдужих до історії життя і творчості Т. Шевченка людей будинок було перетворено на музей [5]. Його інтер'єр максимально наближено до Шевченкового культурного простору. Це стало можливим завдяки, насамперед, шанувальникам творчості митця, а також жителям Пріорки, які дарували музею антикварні речі, що хоча б опосередковано могли відтворити обстановку того часу. Головне ж покликання музею – показати не помпезність, розкіш борця за національну ідею, а просте, буденне життя насамперед людини тяжкої долі та видатного таланту.

Отже, приділення уваги до періоду проживання Т. Шевченка на Пріорці дає можливість вельми чітко окреслити культурно-цивілізаційну та соціальну ідентичність великого митця. Не випадково він зняв собі житло на київській околиці, що на той час була населена переважно селянами та дрібними ремісниками. Саме в такому соціокультурному середовищі, як свідчать спогади

очевидців, поет почував себе вільно та комфортно. Можливо, соціальне становище населення Пріорки (незакріпаченої людності, що платила лише державні податки та проживала за рахунок власної праці) уявлялось йому ідеалом соціального устрою майбутньої України. Крім того, сусіди Т. Шевченка були ознайомлені з його творчістю, високо її оцінювали. Цей факт свідчить про потужний вплив Кобзаря не тільки на елітарні верстви українського суспільства, а й на широкі маси трудівників. Усвідомлення цього призводить до необхідності корекції широко розповсюдженої думки про нації як про уявні спільноти: процес цей проходить у тому числі й за об'єктивних чинників, до нього залучаються, почасти несвідомо, вся людність, всі соціальні верстви певної місцевості. Метанаратив ідентичності конструює вся нація, частково навіть деформуючи текст конкретного автора, вкладає у нього нові смисли.

Музей «Хата на Пріорці», відвіданий нами в рамках проекту з експедиційного українознавства, плекає образ саме того Кобзаря – мешканця однієї з околиць Києва середини ХІХ ст. Тут можна звернутися до витоків українського національного міфу, а також усвідомити його проекцію на сучасність – наочно побачити, яке місце займає постать Т. Шевченка в колективній пам'яті мешканців Пріорки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єкельчик С. Українофіли: світ українських патріотів другої половини ХІХ століття / С. Єкельчик. – К.: Видавництво «КІС», 2010. – 270 с.
2. Крапивина С. Кілька слів про Тараса Шевченка / С. Крапивина. – Х.: Л-ра і мистец., 1931. – 47 с.

3. Миллер А. «Украинский вопрос» в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина ХІХ века) / А. Миллер. – СПб.: Алетейя, 2000. – 287 с.

4. Наумова Н. Хата на Пріорці / Н. Наумова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecologylife.ru/tyrizm-2003/hata-na-priortsi.htm>

5. Наумова Н. Історія створення в'їзду НМТШ «Хата на Пріорці» / Н. Наумова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.21st-century.org.ua/main/museums/Hata_na_Priortsi1.htm

6. Пономаренко Л., Різник О. Київ. Короткий топонімічний довідник / Л. Пономаренко, О. Різник. – К.: Павлім, 2003. – 98 с.

7. Тарас Шевченко. Документи та матеріали до біографії 1814 – 1861 / [за ред. Є.П. Кирилюка]. – К.: Вища школа, 1975. – 432 с.

8. Чалий М. Т.Г. Шевченко на Україні в 1859 році / М. Чалий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/spog67.htm>

9. Шевченко Т.Г. Кобзар. Повна ілюстрована збірка / Т.Г. Шевченко. – Харків: Вид-во КСД, 2010. – 720 с.

REFERENCES

1. Yekelchuk S. Ukrainofily: svit ukrainskykh patriotiv druhoi polovyny ХІХ stolittia / S. Yekelchuk. – K.: Vydavnytstvo «KIS», 2010. – 270 s.
2. Kravynyna S. Kilka sliv pro Tarasa Shevchenka / S. Kravynyna. – Kh.: L-ra i mystets., 1931. – 47 s.
3. Miller A. «Ukrainskiy vopros» v politike vlastey i russkom obshchestvennom mnenii (vtoraya polovina ХІХ veka) / A. Miller. – SPb.: Aleteyya, 2000. – 287 s.
4. Naumova N. Khata na Priortsi / N. Naumova [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ecologylife.ru/tyrizm-2003/hata-na-priortsi.htm>
5. Naumova N. Istoriia stvorennia v'їzdu NMTSh «Khata na Priortsi» / N. Naumova [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.21st-century.org.ua/main/museums/Hata_na_Priortsi1.htm

6. Ponomarenko L., Riznyk O. Kyiv. Korotkyi toponimichnyi dovidnyk / L. Ponomarenko, O. Riznyk. – K.: Pavlim, 2003. – 98 s.

7. Taras Shevchenko. Dokumenty ta materialy do biohrafii 1814 – 1861 / [za red. Ye.P. Kyryliuka]. – K.: Vyscha shkola, 1975. – 432 s.

8. Chalyi M. T.H. Shevchenko na Ukraini v 1859 rotsi / M. Chalyi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://litopys.org.ua/shevchenko/spog67.htm>

9. Shevchenko T.H. Kobzar. Povna iliustrovana zbirka / T.H. Shevchenko. – Kharkiv: Vyd-vo KSD, 2010. – 720 s.

O.Hula

«House in Priorka»: T. Shevchenko in the Memory of Population of Kyiv Suburbs

Abstract

Research of Taras Shevchenko's personality in the collective memory of the Ukrainian people is important for understanding of way of construction of national identity. To solve this problem it is necessary to turn to the analysis of the impact of the first carriers of a certain identity on their socio-cultural environment and to explore the experience of perception of the new meta-narrative of own existence by broad social strata. It is quite evident through the example of numerous communities with their well-defined regional peculiarities. Priorka was Kyiv outskirt, where Shevchenko lived in August 1859 and had closely contacts with local population; the region kept the image of the artist without significant deformations.

Author analyzed the memories of witnesses of Shevchenko's living in Priorka, including those which are far from literary and artistic surrounding. The creation of museum «House in Priorka» and the role of local communities in this process are examined. Author established circle of contacts of the artist during his stay in Kyiv. It was extremely broad and included representatives of all strata of the society in those days. This indicates a truly national character of Taras Shevchenko's personality. It is established that original image of the great artist which embodies experience of everyday communication with this great personality still remains in the collective memory of the population of Priorka.

Варвара Матвіївна була освіченою жінкою, звичайно ж, знала поезії Шевченка, могла напам'ять читати «Наймичку». Все своє життя після від'їзду поета вона пишалася тим, що дала йому притулок у своїй хаті. Її скромні спогади позначені глибокою симпатією до поета. Вона згадує, що улюбленими стравами Шевченка був справжній борщ, затертий пшонцем та затовчений старим салом, вареники з сиром з гречаної муки та пшоняна каша. Він любив вставати вдосвіта, а пізно ввечері гуляв по саду. Зайшовши провідати господиню, просив «заспівати хорошу пісню про Сагайдачного».